

Moderna vremena

Pogledaj... sve je puno knjiga.

Knjige Razgovori Posao

Moderna vremena

Pogledaj... sve je puno knjiga.

1998.
2002.
2005.
2015.

KRITIKA • Piše: DRAGAN JURAK • 15.01.2018.

MARTIN HEIDEGGER • HANNAH ARENDT

Hannah Arendt, Martin Heidegger : Pisma:
od 1925. do 1975., i druga svjedočanstva

Hannah Arendt

Martin Heidegger

PISMA

Hannah Arendt, Martin Heidegger: Pisma

U Marburgu, 36-godišnji profesor piše pismo 18-godišnjoj studentici:

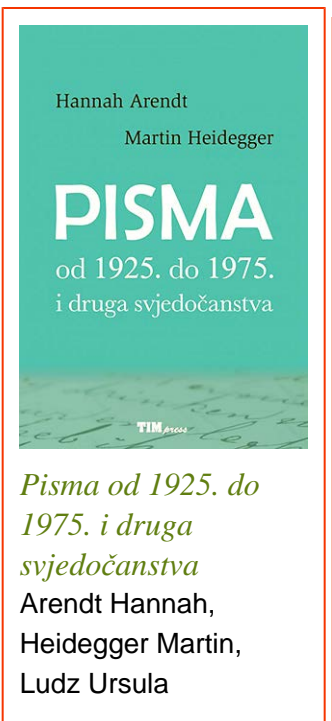
“Draga gospođice Arendt!

Još večeras moram doći k Vama i obratiti se Vašem srcu.

Između nas sve mora biti jednostavno i jasno i čisto. Jedino tako ćemo biti dostojni toga da nam je bilo dano da se sretnemo. To što ste postali mojom učenicom a ja Vašim učiteljem samo je povod za ono što nam se dogodilo. Nikada Vas neću smjeti posjedovati, ali od sada pripadati će te mojemu životu i on će se uz Vas uzdizati rasti.”

Formalno “gospođice Arendt” i u potpisu „Vaš M.H.“ uskoro će se pretvoriti u “draga Hannah” i „Tvoj M.“.

Hannah Arendt započela je u zimskom semestru 1924./1925. studij filozofije, teologije i klasične filologije na Sveučilištu u Marburgu, gdje je Martin Heidegger predavao filozofiju od zimskog semestra 1923./1924. Datum na prvom pismu je 10. veljače 1925.; zadnje razmijenjeno pismo ima datum 30. srpnja 1975. Među sačuvanim pismima pedesetogodišnje prepiske nalazi se 119 njegovih pisama, razglednica i kratkih poruka, i 33 njena pisma; uz nekoliko pisama između Heideggerove supruge Elfride i Arendt.

U pogovoru njemačkom izdanju „Pisama“ urednica Ursula Ludz ističe tri „vrhunca“ odnosa između Heideggera i Arendt. Prvi počinje u studenom 1924., i traje različitim intenzitetom sve do kraja dvadesetih. Arendt nije bila jedina ljubavnica oženjenog Heideggera, no pogrešno bi bilo njihovu tadašnju vezu okarakterizirati kao preljub: time bi se učinila velika i neoprostiva nepravda ljubavi. Heidegger piše: „Kada jedanput drugi prodre u naš život, nitko se tome ne može suprotstaviti.“ Arendt piše: „Izgubila bih pravo na život kada bih izgubila ljubav za Tebe...“

No između njih je njegov brak, obitelj, profesorska karijera, razlika u godinama, društveni ugled. U želji da olabavi nezgodan odnos Heidegger nagovara Hannu da promijeni sveučilište. Arendt bježi iz Marburga zaklinjući se da neće nikada više tako zavoljeti nekog muškarca. Krajem dvadesetih se udaje, tek tako, bez ljubavi, a na dan vjenčanja piše Heideggeru: „Tako Ti danas dolazim sa starom sigurnošću i sa starom molbom: nemoj me zaboraviti i nemoj zaboraviti koliko ja čvrsto i duboko znam da je naša ljubav postala blagoslovom mojeg života. Ta se izvjesnost ne može pokolebati, pa ni danas kada sam dom i pripadanje u svojem nemiru našla kod čovjeka za kojeg ćeš Ti to možda najmanje razumjeti.“

Slijedi stanka od dvadeset godina, vrijeme u kojem je Heidegger podržavao režim koji je progonio i fizički želio uništiti Hannu. Kao rektor freiburškog sveučilišta Heidegger je sudjelovao u progonima židovskih profesora i znanstvenika s njemačkih sveučilišta, iz „njemačke“ znanosti. Početni zanos za nacističku kulturnu revoluciju brzo gubi, no član nacističke partije ostaje sve do njenog kraja 1945. Na pitanje američkog vojnog istražitelja je li ikada bio član NSDAP-a navodno cinično odgovara: „definirajte *biti*“.

Pitanje jest koliko je Heidegger bio autentični nacist, a koliko je nacizam bio samo svojstvo njegovog „teškog“ karaktera. Nedvojbeno, u nacizmu je vidio priliku za ostvarenje nekih svojih cezarističkih ambicija. U govoru studentima u Freiburgu nacionalsocijalističku vlast zamislio je kao korporativnu državu na čijem bi čelu trebala biti dva firera; ovaj drugi bio bi on sam, no Hitler, naravno, nije bio oduševljen time da promovira još jednog firera... Poslije rata mnogi su osuđivali Heideggera zbog njegove podrške režimu. Ali za ovaj tekst važnije jest da ga je Hannah Arendt branila, nazivajući nacističku epizodu „greškom“.

Pedesetogodišnja veza između Arendt i Heideggera ljubav je stoljeća, između dvoje ljudi koji su svaki na svoj način, kao filozofi i intelektualni divovi, odredili stoljeće. Veza s nekoliko dimenzija odnosa.

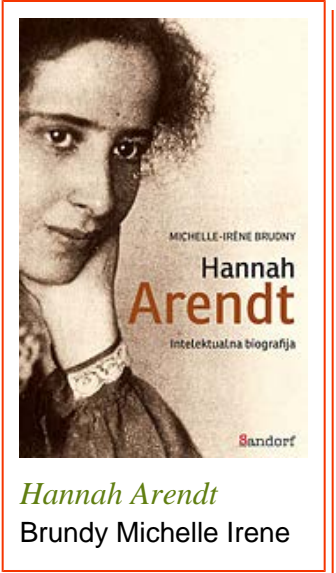
S kompromitirajućim dionicama, i s iskupljujućim potencijalom. S dramom. I možda prije svega, romansa između Židovke i Nijemca.

Kao Židovka po podrijetlu Arendt je pred nacistima uspjela pobjeći u Francusku i zatim Ameriku. U vrijeme ljubavi on je napisao „Bitak i vrijeme“, u bijegu ona piše „Izvore totalitarizma“. U bijegu se i rastaje od prvog muža. A onda i ponovo udaje, ovoga puta sretno, „do kraja života“. Ipak, nekadašnja ljubav sa sveučilišta nije ostala bez epiloga. Nakon rata Arendt se vraća u Njemačku i traži kontakt s Heideggerom. Želi znati zašto je filozof potpao pod utjecaj nacizma, je li ju izdao kao Židovku, te je li u njihovoj vezi vidio samo prolaznu aferu ili zaista ljubav. Slijedi drugi „vrhunac“.

Susreću se 7. veljače 1950. Navečer toga dana Heidegger posjećuje Arendt u njenom freiburškom hotelu. Dva dana kasnije Arendt piše: „Ova večer i ovo jutro potvrda su čitavog jednog života. Potvrda koja zapravo nikada nije bila očekivana. Kada je konobar izgovorio Tvoje ime (nisam Te očekivala jer pismo nisam dobila), bilo je kao da se vrijeme iznenada zaustavilo...“ Heidegger piše: „Kako je lijepo ovo izravno pobuđeno razumijevanje, gotovo još neizgovoreno a iz rano nastalog, zlom i pomutnjom nenarušenog odnosa. Ne odustati više od onog što je najbliskije, neka to pomogne i Tebi i meni, svakome od nas po njegovoj nuždi, bespomoćnosti, stisci“. Arendt piše: „U osnovi sam sretna, naprosto jer se potvrdilo; da sam bila u pravu nikada ne zaboraviti“.

Početak ožujka Heidegger šalje u Ameriku pjesmu „Studen 1924.“, potom i „Pet puta pet godina“, o njihovih dvadeset i pet godina, sve „za H.“, „samo Tebi“, i „H. preko mora“. Šalje pozdrave „preko valova“, „iz neugodne udaljenosti od tri tisuće milja“, što je ekvivalent „ponoru čežnje“. Poručuje da je pozdravlja cvijeće koje je Elfride zasadila oko kuće; jaglaci s puta kojim su zajedno išli; breza iz doline. Poslane pjesme Hannah drži u zaključanoj ladici u spavaćoj sobi... Službeni ton pisama („Vaša Hannah Arendt“) vraća se sredinom desetljeća. Nad desetljeće između 1955. i 1965. nadvija se tama, prepiska gotovo prestaje. Između 1952. i 1967. Heidegger i Arendt vjerojatno se nisu sreli.

Ali 1966. stiže novi „vrhunac“. Heidegger čestita Hanni šezdeseti rođendan i zadaje temu: jesen. Ona otpisuje: „Onima kojima je proljeće slomilo i još lomi srce, najesen zacjeljuje.“ Oboje su na vrhuncu slave. Utjecajniji nego ikad. Do Arendt dolaze njegove riječi hvale za nju, zbog čega se „još od radosti crveni“. Šalje mu svoj slavni obljetnički tekst „Martin Heidegger ima 80

godina“. Prije rođendana zajedno s mužem posjećuje bračni par Heidegger. Muž umire godinu dana kasnije. Hannah je shrvana. Počinje poboljšavati. Zbog srčanog udara 1974. završava u bolnici na intenzivnoj njezi. Umire 4. prosinca 1975. u svojem njujorškom stanu. Heidegger šalje neobičan, kriptičan telegram sućuti: „Vezan uz krug prijatelja u dubokoj tuzi. Martin Heidegger“. On što telegram prikriva prisutnije je od onoga što priopćava. Sedamnaest godina stariji od Hanne Heidegger umire brzo za njom: 26. svibnja 1976.

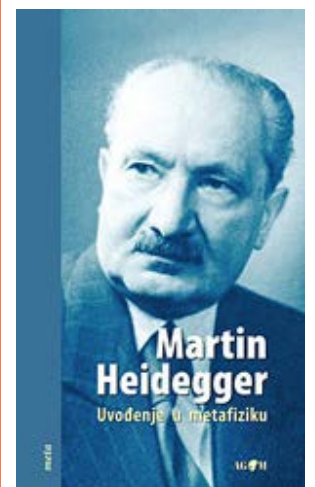
Posljednji susret dogodio se 12. kolovoza 1975. Taj termin potvrđuje zapis u njenom kalendaru i jedna posveta. Svoj rukopis In memoriam za Hildegard Feick Heidegger je Hanni dao vjerojatno prilikom tog posjeta. Rukopisna posveta glasi: „Za Hannu – Martin, Freiburg 12. kolovoza 1975.“ Za svoj posljednji posjet Arendt je putovala u Freiburg iz Švicarske. Svoj posjet je opisala „jako deprimirajućim“, a Heideggera „nepristupačnim“, kao nikada prije toga. Urednica Ursula Lodz upozorava da se on drugačije sjećao susreta nego što ga je ona opisala prijatelju i prijateljici; pa postavlja pitanje: što je zbilja?

Neke dijelove prepiske nemoguće je u potpunosti rekonstruirati. Nije nam uvijek poznat kontekst, nemamo kompletnu prepisku, i ne možemo uvijek razlučiti što su iskrene izjave a što tek obična kurtoazija. No time samo ulazimo u dodatnu dimenziju teksta.

Zbilju možemo tumačiti idealiziranjem ljubavi. Ili isticanjem kompleksnosti dvaju života. I jedno i drugo je istina. Pedesetogodišnja veza između Arendt i Heideggera ljubav je stoljeća, između dvoje ljudi koji su svaki na svoj način, kao filozofi i intelektualni divovi, odredili stoljeće. Veza s nekoliko dimenzija odnosa. S kompromitirajućim dionicama, i s iskupljujućim potencijalom. S dramom. I možda prije svega, romana između Židovke i Nijemca.

U stoljeću obilježenom njemačkim ratovima i Holokaustom to bi mogao biti i glavni preduvjet titule „romansa stoljeća“. Sudbine židovskih i njemačkih supružnika u tzv. „mješanim brakovima“ ispisale su neke od najdirljivijih ljubavnih priča stoljeća. Heidegger i Arendt nisu bili vezani brakom poput

Uvođenje u metafiziku
Heidegger Martin

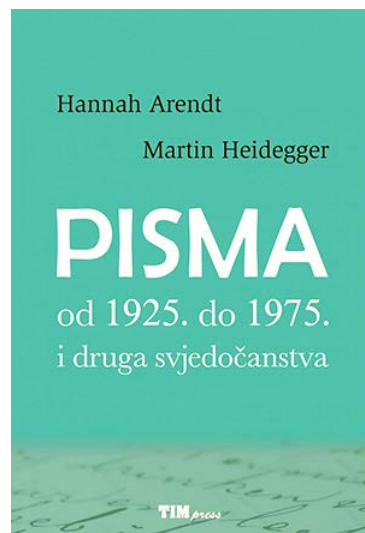
Viktora Klemperera i Eve Klemperer ili Karla Jaspersa i Gertrud Jaspers. No bili su vezani ljubavlju, koja je trajala pedeset godina, koja je nadživjela njemačko-židovsku katastrofu, i time postala simbolom njenog prevladavanja. To je povijesni kontekst romanse Heideggera i Hanne Arendt.

Pisma i pjesme, jezik njihove veze, njen medij, gotovo su jednako slojevita i kompleksna. Samo u njima danas živi njihova ljubav. U njihovoj autobiografičnosti, i njihovoj literarnoj iznimnosti. Njihovom razotkrivanju, ali i njihovoj tajanstvenosti. Onome što iz njih razabiremo, ali i onome što nam izmiče, što ostaje nevidljivo. Onome što znamo, i onome što nikada nećemo znati. Jer koliko ono što je ispisano otkriva, toliko i skriva. Neke dijelove prepiske nemoguće je u potpunosti rekonstruirati. Nije nam uvijek poznat kontekst, nemamo kompletnu prepisku, i ne možemo uvijek razlučiti što su iskrene izjave a što tek obična kurtoazija. No time samo ulazimo u dodatnu dimenziju teksta.

Arendt je za Heideggera rekla da je zaronio u filozofske dubine u koje nitko prije njega nije zašao, ne zato da bi iz tih dubina nešto izronio, da bi nešto izvukao na površinu, već da bi nam u dubini ostavio markacije. I njihova ljubav dubina je u koju uranjamo: ne zato da bi je razotkrili, već da bi kroz markacije koje nam je ostavila naslutili njenu nepreglednost, bezdan što se gubi u tami prošlosti i ljudskih osjećaja.

Izvori totalitarizma
Arendt Hannah

HANNAH ARENDT MARTIN HEIDEGGER

Pisma od 1925. do 1975. i druga svjedočanstva

Prijevod: Nadežda Čaćinović

TIM press 11/2017.

423 str., meki uvez s klapnama

ISBN 9789538075346

Cijena 225.00 kn

Heidegger će romansu s Arendt smatrati 'najzbudljivijim, usredotočenim i sadržajno bogatim' razdobljem svog života.

'Nikada mi se ovakvo nešto ranije nije dogodilo', piše on u jednom od svojih prvih ljubavnih pisama, prikupljena u knjizi 'Pisma od 1925. do 1975. i druga svjedočanstva'. Riječ je o pola

stoljeća nevjerojatne korespondencije, prvo ljubavničke, a potom prijateljske i intelektualne.

– POVEZANI SADRŽAJ –

KRITIKA • 11.11.2015.

Hannah Arendt : Izvori
totalitarizma

KRITIKA • 09.01.2018.

Tanja Mravak : Naša
žena

KRITIKA • 08.01.2018.

Frode Grytten : Sutra
je ponedjeljak

